

MILOSTINJA, MOLITVA, POST

Liturgijski sadržaji Pepelnice kao početka korizme

Zvonko PAŽIN, Đakovo

Sažetak

Korizma, vrijeme pripreve na Uskrs javlja se u rimskoj liturgiji od 4. st. a započinjala je Prvom nedjeljom korizme. Od 6. st. njezin se početak pomiče na srijedu koja prethodi toj nedjelji. Toga dana su pokornici, a uskoro i ostali vjernici, primali pepeo kao znak ulaska u korizmenu pripravu na Uskrs. Tako je ta srijeda i nazvana Pepelnica.

U članku se analizira povijesni razvoj korizme i Pepelnice, a osnovni sadržaji: milostinja, molitva i post promatraju se u svjetlu biblijske predaje i tradicije prve Crkve da bi se tako moglo bolje proniknuti u nutarnje sadržaje današnje liturgije Pepelnice.

Ako se tijekom stoljećâ i prenaplašavao post i pokora, današnja liturgija Pepelnice, kao i svekolike korizme naglašava i obraćenje i posvemašnju obnovu kršćanskog života poglavito kroz milostinju, molitvu i post (pokoru).

Ključne riječi: korizma, Pepelnica, misal, milostinja, molitva, post.

Čista srijeda, ili Pepelnica, od 6. st. u rimskoj liturgiji označava početak korizme, kao pripreve na vazmene blagdane, dok npr. u milanskoj liturgiji korizma započinje jednostavno prvom nedjeljom korizme. Malo je nedostajalo da u posljednjoj liturgijskoj reformi Čista srijeda bude dokinuta.¹ Željeli bismo predstaviti ovaj zanimljiv i pomalo kontraverzan blagdan. Najprije ćemo kratko podsjetiti na njegovu povijest i značenje zatim ćemo istaknuti njegov sadržaj – poruku

¹ Usp. A. BUGNINI, *La riforma liturgica (1948-1975)*, Edizioni liturgiche, Roma, 1983., 307. Evo kako je prema autorovu svjedočanstvu Pavao VI. insistirao da ostanu kao dio korizme četiri dana koja prethode prvoj korizmenoj nedjelji: *»Introdurli sarebbe difficile e discutibile; ma dato che ora sono ammessi da tutti i popoli di rito romano, non sembra bene toglierli, tanto più che si conserva il rito dell'imposizione delle ceneri al mercoledì, come oggi avviene».*

biblijskih čitanja i liturgijskih molitava, te, konačno, istaknuti važnost milostinje, molitve i posta kao bitnih sadržaja korizme na čijem početku stoji upravo Pepelnica.

A. NASTANAK KORIZME I PEPELNICE

Od samih se početaka priprava na godišnje slavlje Vazma (Uskrsa) sastojala od jednog ili dva dana posta, kako to početkom 3. st. svjedoči već Hipolit Rimski² i, nešto kasnije, *Didascalia apostolorum*.³ Slično je u to vrijeme postila i Aleksandrijska crkva.⁴ Egeria (Eterija) svjedoči da je u 4. st. i u Jeruzalemskoj crkvi korizma trajala 40 dana.⁵ Čini se da je u počecima u Rimu predvazmeni post trajao tjedan dana: započinjao bi, dakle nedjeljom Muke. Tijekom 4. stoljeća javlja se u Rimu trotjedni vazmeni post. Četrdesetodnevni post (korizma) mogao se javiti u Rimu između 354 i 384.⁶ Riječ korizma (»četrdesetodnevlje«) prvi puta spominje Euzebij Cezarejski⁷, zatim Atanazije (330.-347.), Ćiril Jeruzalemski (347.) te vjerojatno, još ranije, i 5. kanon Nicejskog sabora.⁸ Valja napomenuti kako četrdeset dana korizme čine dani od prve nedjelje korizme do Velikog četvrtka, tako da se korizmeni post razlikovao od vazmenog posta.⁹ Sam broj od četrdeset dana očito ima biblijsku pozadinu.¹⁰

² U svojoj *Apostolskoj predaji* u br. 33 on svjedoči: »Do Uskrsa neka se ništa ne jede, sve do prikazanja, jer se u protivnom neće računati da se postilo«, u: R. CANTALAMESSA, *La Pasqua nella Chiesa antica*, Società editrice internazionale, Torino, 74-75. Za cjelovit Hipolitov tekst usp.: IPPOLITO DI ROMA, *La tradizione apostolica. Introduzione, traduzione e note a cura di Rachele Tateo*, Ed. Paoline, Roma, 1979.

³ »U petak i subotu (prije Uskrsa) ne okusite ništa«..., u: R. CANTALAMESSA, *Nav. dj.*, 134-135.

⁴ Usp. M. RIGHETTI, *Manuale di storia liturgica*, 2, Ancora, Milano, 1946., 133-134.

⁵ Započinjala bi osam tjedana prije Uskrsa, jer se subote i nedjelje (osim Velike subote) nisu računale u post, tako da je bilo 40 dana posta. Usp. ETERIA, *Diario di viaggio*, VII, 2, Ed. Paoline, Roma, 1979., 112. Usp. također M. RIGHETTI, *Nav. dj.*, 95.

⁶ M. RIGHETTI, *Nav. dj.*, 96 navodi svjedočanstva za korizmu na Zapadu: Priscilijan (386.), Mrgr iz Elvire (380?), Eterija za Španjolsku, Augustin za Afriku i Ambrozije za Milano. Usp. još: P. JOUNEL, *L'anno*, u: A. G. MARTIMORT, *La Chiesa in preghiera*, 4., Queriniana, Brescia, 1984., 87-88. D. KNIEWALD navodi iz 241. godine svjedočanstvo Atanazija o rimskoj korizmi od 40 dana: *Liturgika*, Zagreb, 1937., 151.

⁷ *De sollemnitate Paschali*, 4, u: R. CANTALAMESSA, *Nav. dj.*, 96-97.

⁸ Usp. M. RIGHETTI, *Nav. dj.*, 96; R. CANTALAMESSA, *Nav. dj.*, 97.

⁹ Vazmeni post je jednodnevni ili dvodnevni post neposredno pred Uskrs.

¹⁰ Usp. simboliku 40 dana potopa, 40 dana Mojsijevog boravka na Sinaju, 40 dana Ilijinog hoda do Horeba, 40 godina hoda izraelskog naroda do obećane zemlje. Usp. A. BERGAMINI, *Quaresima*, u: D. SARTORE – A. M. TRIACCA, *Nuovo dizionario di liturgia*, Ed. Paoline, Roma, 1984., 1158-1161, ovdje 1158; V. ZAGORAC, *Krist, posvetitelj vremena*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., 145.

Od 6. st. u rimskoj se liturgiji bilježi srijeda koja prethodi prvoj korizmenoj nedjelji kao početak korizme.¹¹ Dva su tumačenja. Prema prvom, budući da je to bio dan kad su javni pokornici primali pepeo¹² kao znak ulaska u bližu pripravu za pomirenje koji je za njih bilo na Veliki četvrtak,¹³ uskoro su tom prigodom i ostali vjernici u znak pokore htjeli primiti pepeo.¹⁴ Tako je za njih korizma počela već na Čistu srijedu.¹⁵ Prema drugom tumačenju, budući da se nedjeljom nije postilo, kršćani su došli do 40 dana »čistog« posta tako da su zbrojili ova četiri dana s ostalim danima posta i s Velikim petkom i subotom.¹⁶ Mi smo skloniji prvom tumačenju: naime, kao što ćemo kasnije vidjeti, osim posta od samih početaka se javljaju molitva i milostinja kao sadržaji korizme.¹⁷ Napomenimo još da je korizma u počecima imala trostruko značenje. Ona je bila: vrijeme neposredne pripreve pokornika na pomirenje na Veliki četvrtak, vrijeme neposredne pripreve izabranika (katekumena) za sakramente inicijacije u Vazmenom bdjenju, te, konačno, vrijeme pripreve ostalih vjernika na vazmene blagdane.

Tri predkorizmene nedjelje¹⁸ vuku svoje podrijetlo iz monaške pobožnosti. Neki kršćani nisu subote uvrštavali u dane posta (dok neki drugi nisu računali Veliki tjedan u korizmeni post), pa su to htjeli nadoknaditi. Za to im je trebao još

¹¹ GeV 89 u zbornoj molitvi toga dna veli: »*Inquoata ieiunia*«. Neki smatraju da se to dogodilo na koncu pontifikata Grgura Velikog (†604.). Usp. L. EISENHOFER, *Grundriß der katholischen Liturgik*, Freiburg, 1937., 99. Međutim, GeV i za prvu korizmenu nedjelju govori kao o početku korizme: darovna molitva veli: »*quadragesimali initiis*« (br.106), usp. L. C. MOHLBERG (priredio), *Liber sacramentorum Romanae aeclesiae ordinis anni circuli*, Herder, Roma, 1981. (=GeV). (Kao što je uobičajeno, kod sakramentara se navodi broj molitve, a ne stranica određenog izdanja). Ta se molitva zadržala na istom mjestu i u prethodnom misalu (Pija V.). Dakle, vidljivi su tragovi običaja da korizma započinje prve korizmene nedjelje.

¹² Bilo je nezamislivo da bi pokornici primili pepeo Prve korizmene nedjelje (kada je započinjala korizma), jer se nedjeljom (pa ni korizmenom) nisu smjela činiti nikakva pokornička djela.

¹³ Za taj dan GeV 83 veli: »*Ordo agentibus publicam paenitentiam. Suscipis eum III feria mane in capite quadragesimae et cooperis sum cilicio, oras pro eo et includis usque ad Caenam domini. Qui eodem die in gremio praesentatur ecclesiae, et prostrato eo omni corpore, in terram, dat orationem pontifex super eum ad reconciliandum in quinta feria Caene Domini, sicut ibi continetur.*«

¹⁴ Bilo je kršćana starije dobi koji su iz pobožnosti čak ulazili i u sam red pokornika. Usp. M. RIGHETTI, *Nav. dj.*, 101.

¹⁵ Valja napomenuti da Čistu srijedu kao početak korizme nikad nisu prihvatile mozarapska i ambrozijanska liturgija, a u Montecassinu se prihvatila tek u 11. st. Usp. M. RIGHETTI, *Nav. dj.*, 101-102.

¹⁶ Ovom se drugom tumačenju priklanja većina navedenih autora: usp. P. JOUNEL, *Nav. dj.*, str. 89; D. KNIEWALD, *Nav. dj.*, str. 152. L. EISENHOFER, *Nav. dj.*, 99.

¹⁷ Tako smatra i A. NOCENT, *La quaresima*, u: AA.VV. *Anàmnesis*, 6, *L'anno liturgico*, Marietti, Genova, 1988., 147-173, ovdje 155.

¹⁸ »Pedesetnica«, »Šezdesetnica« i »Sedamdesetnica«.

jedan tjedan. Tako je oko 520. nastala Pedesetnica.¹⁹ Kasnije je dodana još i Šezdesetnica (541.), a Sedamdesetnica na prijelazu između 6. i 7. st.²⁰ Ovu praksu, na koju je zacijelo veoma utjecao Istok, nalazimo potvrđenu već u Gelazijevu sakramentaru.²¹

Sadašnji kalendar dokida pretkorizmene nedjelje,²² ostavlja Čistu srijedu, a SC 109-110 da se vjernici trebaju u korizmi gorljivije posvetiti slušanju Božje riječi i molitvi. Naglašava krsno i pokorničko značenje korizme, pri čemu pokora treba biti ne samo nutarnja i pojedinačna, nego i zajednička i socijalna.²³

B. SADRŽAJI BLAGDANA

1. Obred pepeljenja

U starom je zavjetu pepeo²⁴ znak propadljivosti i znak je grešnika.²⁵ Međutim pepeo je znak i čovjekove smrtnosti.²⁶ Osim nekoliko slučajeva gdje se pepeo spominje kao sredstvo za stvaranje čudesa,²⁷ i više slučajeva gdje je pepeo važan u bogoslužju židovskih žrtava,²⁸ pepeo je na poseban način znak pokore, gdje pepeo uz post pojačava molitvu, pogotovo u iznimno važnim trenucima. Najočitiiji je primjer Estere koja pred opasnošću koja se nadvila nad njezin narod, moli Boga da ih zaštiti: posula se pepelom i ona i ostali Židovi.²⁹ U Židova

¹⁹ Naziv je nelogičan, ali jezik ima svoju logiku. Naime, ako se korizma naziva četrdesetnica, onda su nedjelju prije toga nazvali Pedesetnica, onu prije nje Šezdesetnica, a onu prije Šezdesetnice – Sedamdesetnica.

²⁰ Usp. P. JOUNEL, *Nav. dj.*, 90.

²¹ Usp. GeV 84.

²² Usp. *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Editio typica altera*, Libreria Editrice Vaticana, 1975. (=NM)

²³ Usp. M. KIRIGIN, *Konstitucija o svetoj liturgiji Sacrosanctum concilium*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1985., 362-369.

²⁴ Za razlaganje o pepelu u Bibliji usp. G. BECQUET, *Pepeo*, u: RBT 848-849; H.-W. KUHN, *σποδος*, u: H. BALZ, – G. SCHNEIDER, (prir.), *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, 1-3, Kohlhammer, Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz, 1980. (= EWNT), 3,637.

²⁵ Usp. Iz 44,20; Mudr 15,10.

²⁶ Usp. Ez 28,18; Job 30,19; Mudr 2,3; Job 18,27; Sir 10,9; 17,32; 40,3.

²⁷ Usp. Izl 9,8,10; Tom 6,17; 8,2.

²⁸ Usp. Izl 25,38; 37,23; Lev 4,12; 6,3-4; Br 4,13; 19,9-13.17; 1 Kr 13,3.5; 2 Kr 23,4; 2 Mak 13,8; Dn 14,14; Jš 7,6, itd.

²⁹ Usp. Est 4,1-3.17k-l: »Mordokaj doznade za sve što se dogodilo: razdera na sebi haljine, navuče kostrijet, posu se pepelom i prode posred grada kukajući glasno i gorko. Dode samo do kraljevih vrata, jer s onom kostrijeti na sebi ne mogaše kroz njih proći. U svakoj je pokrajini, svuda gdje se doznala kraljeva riječ i njegov proglas, među Židovima zavlada žalost: postili su, plakali i jadikovali. Mnogima od njih kostrijet i pepeo posta ležaj. (...) I kraljica se Estera,

je, konačno, posipanje pepelom bio znak molitve i kajanja za počinjene grijehе. Tako npr. ninivski kralj oblači kostrijet i posipa se pepelom te nalaže da svi njegovi sugrađani tako čine, ne bi li dali zadovoljštinu za svoje grijehе i potakli Boga da ih poštedi zla.³⁰ Naravno, proroci naglašavaju da vanjski znak posipanja pepelom treba pratiti i iskrena želja služiti Bogu.³¹

U NZ se ovaj pojam javlja nekoliko puta.³² Ističemo dva paralelna mjesta gdje Isus govori kako je posipanje pepelom znak kajanja i molitve za oprosteningem:

Mt 11,21: *»Jao tebi, Korozaine! Jao tebi, Betsaido! Da su se u Tiru i Sidonu zbila čudesa koja su se dogodila u vama, oдавna bi se već oni u kostrijeti i pepelu bili obratili.«* (Usp. Lk 10,13).

Možemo zaključiti da posipanje pepelom označava javnu ispovijed. Simbolicom te mrtve tvari čovjek priznaje svoju grešnost te tako predusreće Božji sud i postiže milosrđe.³³ Nije dakle, čudo da se simbolika pepela razmjerno rano javlja u kršćanskom bogoslužju, gdje je postao znakom pokore i obraćenja.³⁴ Iako je poznato da se obred pepeljenja vršio nad pokornicima na Čistu srijedu još prije 6. st.,³⁵ u liturgijskim se knjigama (namijenjenim za sve vjernike) na tom mjestu

obuzeta smrtnom tjeskobom, uteče Gospodinu; pošto svuče sa sebe sjajne haljine, navuče odjeću tjeskobe i žalosti, te umjesto skupocjenim mirisima posu glavu pepelom i prahom. I ponizi veoma tijelo svoje postom, a svako mjesto na kojem se u znak veselja znala ukrašavati posu uvojcima svoje kose, pomoli se Bogu Izraelovu i kaza: 'Gospodine moj, kralju naš, ti si jedini! Dodaj mi pomoć koju sam sama, kojoj nema druge pomoći do tebe, jer opasnost je moja u ruci mojoj.' « Usp. još Jdt 4,11.15; 9,1; 1 Mak 3,47; 4,39.

³⁰ Jon 3,6: *»Glas doprije do kralja ninivskoga: on ustade s prijestolja, skide plašt sa sebe, odjenu se u kostrijet i sjede u pepeo.«* Usp. još Jer 6,26.

³¹ Usp. Iz 58,4-5: *»Gle, vi postite da se prepirete i svadate i da pesnicom bijete siromahe. Ne postite više kao danas, i čut će vam se glas u visini! Zar je meni takav post po volji u dan kad se čovjek trapi? Spuštat i kao rogoz glavu k zemlji, sterati poda se kostrijet i pepeo, hoćeš li to zvati postom i danom ugodnim Jahvi?«*

³² Jedanput se odnosi na židovske žrtve: Heb 9,13; jedanput o spaljenim gradovima Sodom i Gomori: Pt 2,6; a jedanput je pepeo znak tugovanja: Otk 18,19.

³³ Usp. G. BECQUET, *Nav. dj.*, 850. Usp. još: J. L. MACKENZIE, *Il Vangelo secondo Mateo*, u: GCB,899-968, ovdje 927. Usp. također: B. T. VIVIANO, *Evangelje po Mateju*, u: D. J. HARRINGTON i dr., *Komentar evanđelja i djela apostolskih*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo 1997., 129-255, ovdje 195.

³⁴ Usp. M. GRGIĆ, *Pepeo*, u: A. BADURINA (prir.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbo like zapadnog kršćanstva i uvod u ikonologiju*, Sveučilišna naklada Liber, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985., 455-456.

³⁵ Usp. M. RIGHETTI, *Nav. dj.*, 101.

prvi puta spominje pepeljenje (*»in cinerum«*) u 13. st.³⁶ Prvu molitvu blagoslova pepela³⁷ nalazimo u Lateranskom misalu 11.-12. st.,³⁸ a prvu odredbu o pepeljenju svih vjernika (što je prije bio izraz privatne pobožnosti) susrećemo na saboru u Beneventu 1091., što je u 12. st. prešlo u Rimski pontifikal.³⁹

U misalu Pija V. blagoslov pepela se slavio izvan mise. Sastojao se od antifone, četiri molitve blagoslova pepela.⁴⁰ Prigodom pepeljenja predlažu se dvije antifone i jedan rezponzorij, a pepeljenje vjernika se vrši uz riječi: »Spomeni se, čovječe, da si prah i da ćeš se u prah obratiti«. Obred završava molitvom (koja je u Misalu Pavla VI. postala zborna molitva mise). Nakon toga slijedi misa.⁴¹

Kako svjedoči A. Bugnini, na izričitu intervenciju Pavla VI. Čista je srijeda ostala u kalendaru.⁴² Iz mise se ispušta pokajnički čin. Poslije homilije misal nudi na izbor jednu od dvije molitve blagoslova pepela (uz škropljenje blagoslovljenom vodom). Za sam obred pepeljenja nude se dvije formule. Uvodi se formula: »Obratite se i vjerujte evanđelju« (Mk 1,15) uz onu iz prethodnog misala: »Spomeni se, čovječe, da si prah i da ćeš se u prah obratiti« (Post 3,19). I ovaj misal nudi tri antifone (koje se mogu ubacivati u pjevanje psalma 51) i jedan rezponzorij. Mogu pjevati i druge prikladne pjesme. Obred završava molitvom vjernika, a onda misa slijedi kao obično.⁴³

2. Biblijska čitanja

Za Pepelnicu današnja liturgija predviđa starozavjetno čitanje JI 2,12-18; Pripjevni psalam iz Ps 51, novozavjetno čitanje iz 2 Kor 5,20 – 6,2, redak prije

³⁶ Usp. P. BRUYLANTS, *Les oraisons du Missel Romain. Text et histoire. I. Tabulae synopticae fontium Missalis Romani. Indices*, Louvain, 1952., 18.

³⁷ Odlika je kasnije, dekadentne rimske liturgije, potreba da se sve blagoslivlje. Ako se netko posipa pepelom, onda taj znak po sebi dovoljno govori (konačno tu je riječ Božja koja to tumači) i po sebi ga ne bi trebalo blagoslivljati. Tako se npr. u posljednjoj reformi spretnije postupilo pri kađenju: sada se prigodom stavljanja tamjana u kadionicu i prigodom kađenja ništa ne govori.

³⁸ Usp. P. BRUYLANTS, *Nav. dj.*, 18.

³⁹ Usp. P. JOUNEL, *Nav. dj.*, 89-90.

⁴⁰ Usp. P. BRUYLANTS, *Les oraisons du Missel Romain. II. Orationum textus et usus iuxta fontes*, Louvain, 1952. (= M). Za molitve misal Pija V. uzimat ćemo brojeve iz ovog izdanja. Za rečene 4 molitve blagoslova pepela usp. M 769; 394; 356; 789.

⁴¹ Tek u nešto obnovljenom misalu iz 1962. govori se da se ispušta pokajnički čin ako misa slijedi odmah nakon pepeljenja. Usp. *Missale Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, summorum pontificum cura recognitum*, editio prima iuxta typicam. Romae – Turonibus – Parisiis, 1962., 53.

⁴² Usp. bilješku 1.

⁴³ Predviđa se i obred blagoslova pepela i pepeljenje izvan mise, kad se misa iz bilo kojih razloga uopće ne slavi.

evanđelja iz Ps 94,8 te, konačno, evanđeoski odlomak iz Mt 6,1-6.16-18. Osnovne teme su obraćenje, *metanoia*, post.⁴⁴

a) Jl 2,12-18

¹²»Sada, govori Gospodin, vratite se k meni svim srcem svojim posteć', plačuć' i kukajuć'.« ¹³Razderite srca, a ne halje svoje! Vratite se Jahvi, Bogu svome, jer on je nježnost sama i milosrđe, spor na ljutnju, a bogat dobrotom, on se nad zlom ražali. ¹⁴Tko zna neće li se opet ražaliti, neće li blagoslov ostaviti za sobom! Prinose i ljevanice Gospodinu, Bogu našem! ¹⁵Trubite u trublju na Sionu! Sveti post naredite, oglasite zbor svečani, ¹⁶narod saberite, posvetite zbor. Saberite starce, sakupite djecu, čak i nejać na prsima. Neka ženik izide iz svadbene sobe a nevjesta iz odaje. ¹⁷Između trijema i žrtvenika neka tuže svećenici, sluge Jahvine. Neka mole: »Smiluj se, Jahve, svojem narodu! Ne prepusti baštine svoje sramoti, poruzi naroda. Zašto da se kaže među narodima: Gdje im je Bog?« ¹⁸Tad Gospodin, ljubomoran na zemlju svoju, smilova se svom narodu.

Napomenimo da se ovaj odlomak na Čistu srijedu čitao sve od 6. st. (kako svjedoči *Comes iz Würzburga*),⁴⁵ jednako kao i u misalu Pija V.⁴⁶ Podsjetimo da je knjiga proroka Joela nastala poslije sužanjstva, sredinom 4. st. poslije Krista. Povodom najezde skakavaca prorok poziva narod na pokoru i molitvu, pri čemu nije dovoljno izvanjsko vraćanje hramskom kultu. Naglašava se, dakle, i *pokora* i *molitva* i ozbiljna zauzetost svih. Onda, kao što najezda skakavaca dođe i ode, tako će se i Bog smilovati svome narodu.⁴⁷ Očito je od samih početaka liturgija Pepelnice htjela naglasiti i *post*, *obraćenje* (»razderite srca«) i *molitvu* (»neka mole«). Pri tome je važno da se skupi cijela zajednica, da se svi obrate na proročku riječ. U tome slučaju Bog jamči smilovanje.

⁴⁴ Usp. E. NÜBOLD, *Entstehung und Bewertung der neuen Perikopenordnung des Römischen Ritus für die Meßfeier an Sonn- und Festtagen*, Bonifatius, Paderborn, 1986., 38.

⁴⁵ Usp. D. G. MORIN (prir.), *Le plus ancien comes ou lectionnaire de l' Eglise Romaine*, u: *Revue Bénédictine*, 27(1910)49.

⁴⁶ Do posljednje reforme čitao se i redak 19. Usp. A. NOCENT, *Celebrare Gesù Cristo*, 3, Cittadella editrice, Asisi, 1978., 312.

⁴⁷ Usp. G. F. WOOD, *Gioele*, u: *Grande comentario biblico*, Queriniana, Brescia, 1973. (=GCM), 564-569; *Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jérusalem«*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1994. (=BJ), 1069.1315-1317.

b) 2 Kor 5,20 – 6,2

²⁰*Kristovi smo dakle poslanici; Bog vas po nama nagovara. Umjesto Krista zaklinjemo: dajte, pomirite se s Bogom!* ²¹*Njega koji ne okusi grijeha Bog za nas grijehom učini da mi budemo pravednost Božja u njemu.* ¹*Kao suradnici opominjemo vas da ne primite uzalud milosti Božje.* ²*Jer on veli: U vrijeme milosti usliših te i u dan spasa pomogoh ti. Evo sad je vrijeme milosno, evo sad je vrijeme spasa.*

Ovo je novo čitanje.⁴⁸ Naglasak je na pozivu: »Evo sad je vrijeme milosno«. ⁴⁹ Pavao ovdje pretpostavlja kako se između prvog Kristova dolaska (Rim 3,26ss) i ponovnog dolaska (1 Kor 1,8ss) nalazi upravo ovo razdoblje u kojem Crkva živi (Rim 13,11ss). To je vrijeme po sebi kratko i puno kušnja pa ga zato treba iskoristiti za obraćenje i pogana i Židova.⁵⁰ Zato valja bdjeti.⁵¹ Liturgija Crkve očito vrijeme korizme smatra upravo takvim vremenom kad su kršćani posebno pozvani na pomirenje s Bogom.

c) Mt 6,1-6.16-18

¹*»Pazite da svoje pravednosti ne činite pred ljudima da vas oni vide. Inače, nema vam plaće u vašeg Oca koji je na nebesima.* ²*Kada dakle dijeliš milostinju, ne trubi pred sobom, kako to u sinagogama i na ulicama čine licemjeri da bi ih ljudi hvalili. Zaista, kažem vam, primili su svoju plaću.* ³*Ti naprotiv, kada daješ milostinju – neka ti ne zna ljevica što čini desnica,* ⁴*da tvoja milostinja bude u skrovitosti. I Otac tvoj, koji vidi u skrovitosti, uzvratit će ti!«*

⁵*»Tako i kad molite, ne budite kao licemjeri. Vole moliti stojeći u sinagogama i na raskršćima ulica da se pokažu ljudima. Zaista, kažem vam, primili su svoju plaću.* ⁶*Ti naprotiv, kad moliš, uđi u svoju sobu, zatvori vrata i pomoli se svomu Ocu, koji je u skrovitosti. I Otac tvoj, koji vidi u skrovitosti, uzvratit će ti.«*

⁴⁸ Ovo se čitanje u Misalu Pija V. nije čitalo na Pepelnicu, jer je on nedjeljama i blagdanima uvijek imao samo jedno čitanje i evanđelje. Međutim, Leon Veliki svjedoči da se u korizmenoj euharistiji koju je on slavio 1. ožujka 442. čitao upravo ovaj odlomak. Usp. *Korizmena propovijed* 2,2 u: LEON VELIKI, *Govori*, (prir. M MANDAC), Služba Božja, Makarska, 1993. (= LEON), 305.

⁴⁹ Pavao citira Iz 49,8

⁵⁰ Usp. *Novi zavjet s uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992. (=TOB), 506, bilješka c.

⁵¹ Usp. BJ 1649, bilješka g.

¹⁶»I kad postite, ne budite smrknuti kao licemjери. Izobličuju lica da pokažu ljudima kako poste. Zaista, kažem vam, primili su svoju plaću. ¹⁷Ti naprotiv, kad postiš, pomaži glavu i umij lice ¹⁸da ne zapaze ljudi kako postiš, nego Otac tvoj, koji je u skrovitosti. I Otac tvoj, koji vidi u skrovitosti, uzvratit će ti.«

Važno je naglasiti da se u dosadašnjem misalu, kao i u svim dosadašnjim lecionarima čitao isključivo odlomak Mt 6,16-21. Bilo je, dakle, govora isključivo o postu i o tome kako valja zgrtati nepropadljivo blago na nebu. U današnjem je Misalu evanđeoski odlomak vrlo sretno izabran jer predstavlja i milostinju i molitvu i post koji se međusobno skladno nadopunjuju. Naime, u sklopu svoga govora na gori Isus govori o istinskoj pravednosti, za razliku od lažne pravednosti farizeja i pismoznanaca. U tom kontekstu Isus tako tumači kako se istinska pravednost treba očitovati u temeljnim činima židovske pobožnosti: u milostinji, molitvi i postu. Kasnije su Oci upravo te tri stvari redovito navodili kao osnovni sadržaj korizme.⁵² Tako Isus govori kako milostinju, molitvu i post valja provoditi u duhu istinske pravednosti pred Bogom: ne tako da bi se time čovjek hvastao (kao licemjери), nego iz ljubavi prema Bogu.⁵³ Obzirom da su to ključni pojmovi, u posebnom naslovu donosimo njihovu biblijsko-teološko-liturgijsku razradbu.

3. Molitve

Donijet ćemo prvo molitve s njihovim izvorima.⁵⁴ Misal predviđa 3. ili 4. korizmeno predslavlje. Mi ćemo obraditi 3. Uz već spomenuti M, navest ćemo još neke drevne izvore.⁵⁵

a) Zborna (= Z)

Concede nobis, Domine, praesidia militiae christianae sanctis inchoare ieiuniis, ut, contra spirituales nequitas pugnaturi, continentiae muniamur auxiliis.

⁵² Valja naglasiti da je za Židove »pravednost« značila vjernost upravo tim trima osnovnim židovskim propisima: milostinji, molitvi i postu. Usp. TOB, 46, bilješka p. U isto vrijeme je npr. u grčko-rimskom svijetu bio nepoznat pojam davanja milostinje. Usp. F. STAUDINGER, ελεηροσύνη, u: EWNT, 1,1043-1045.

⁵³ Usp. J. L. MACKENZIE, *Nav. dj.*, 914; B. T. VIVIANO, *Nav. dj.*, 171-174.

⁵⁴ Za izvore molitava usp. A. DUMAS (prir.), *Les sources du nouveau Missel Romain*, u: *Notitiae* 60(1971)39.

⁵⁵ Osim već navedenog GeV tu su još: J. DESHUSSES, (prir.), *Le sacramentaire Grégorien, 1, Le Sacramentaire, Le Supplément d'Aniane*, Fribourg, 1979. (= GrH); L. C. MOHLBERG, (prir.), *Sacramentarium Veronense*, Herder editrice e libreria – Roma, 1978. (= Ve); A. PAREDÌ, Angelo, *Sacramentarium Bergomense*, Bergamo, 1962. (= Ber).

Vrela: M 117 (identično)⁵⁶

Ova molitva, u potpunosti preuzeta iz M, donosi pozitivan vid posta: uzdržljivošću se vjernici jačaju protiv duha zloće.

b) Prva molitva blagoslova pepela (= B1)

Deus, qui humiliatione flecteris et satisfactione placaris, aurem tuae pietatis precibus nostris inclina, et super famulos tuos, horum cinerum aspersione contactos, gratiam tuae benedictionis effunde propitius, ut, quadragesimalem observantiam prosequentes, ad Filii tui paschale mysterium celebrandum purificatis mentibus pervenire mereantur.

Vrela: M 356⁵⁷+ novo

M 366: *Deus, qui humiliatione flecteris et satisfactione placaris, aurem tuae pietatis precibus nostris inclina, et capitibus servorum tuorum, horum cinerum aspersione contactos, gratiam tuae benedictionis effunde propitius, ut, eos et spiritu compunctionis repleas, et quae iuste postulaverint, efficaciter tribuas; et concessa perpetuo stabilita, et intacta manere decernas.*

Umjesto bezlične mobe za uslišanjem molitava, kako stoji u M, ovdje novosastavljeni dio daje pozitivnu notu korizmenom opsluživanju: po njemu vjernici čiste duše mogu proslaviti Kristovo vazmeno otajstvo.

c) Druga molitva blagoslov pepela (= B2)

Deus, qui non mortem sed conversionem desideras peccatorum, preces nostras clementer exaudi, et hos cineres, quos capitibus nostris imponi decernimus, benedicere pro tua pietate dignare, ut qui nos cinerem esse et in pulverem reversuros cognoscimus, quadragesimalis exercitationis studio, peccatorum veniam et novitatem vitae, ad imaginem Filii tui resurgentis, consequi valeamus.

⁵⁶ Usp. još: GeV 631; Ve 207; GrH 153.

⁵⁷ Ova se molitva prvi puta pojavljuje kao treća molitva blagoslova pepela u *Missale secundum consuetudinem Curiae Romanae* (u starohrvatskom prijevodu tiskano kao *Misal po zakonu Rimskoga dvora 1483.*), a kasnije u *Misalu Pija V. iz 1570.* Kad navodimo izvor, onda su *podvučene* riječi koje današnji misal preuzima.

Vrela: M 394⁵⁸ + novo

M 394: *Deus, qui non mortem sed penitentiam desideras peccatorum, fragilitatem conditionis humanae benignissime respice; et hos cineres, quos causa proferendae humilitatis, atque promerendae veniae, capitibus nostris imponi decernimus, benedicere pro tua pietate dignare, ut qui nos cinerem esse et in pulverem reversuros cognoscimus, peccatorum omnium veniam et praemia penitentibus repromissa, misericorditer consequi mereamur.*

Ponovno je vidljiva želja sastavljača da umetnutim dijelovima daju pozitivnu notu. Vjernici priznaju da su prah i da će se u prah obratiti, ali očekuj u da se korizmenim zalaganjem očiste od grijeha i *obnove se na sliku Krista uskrsloga*.

d) Darovna molitva (= D)

Sacrificium quadragesimalis initii sollemniter immolamus, te, Domine, deprecantes, ut per paenitentiae caritatisque labores a noxiis voluptatibus temperemus, et, a peccatis mundati, ad celebrandam Filii tui passionem mereamur esse devoti.

Vrela: M 1016⁵⁹ + Ber 454

M 1016: *Sacrificium quadragesimalis initii sollemniter immolamus, te, Domine, deprecantes, ut, cum epularem restrictione carnalium, a noxiis quoque voluptatibus temperemus.*

Ber 454b: ... *ut nos ieiunii victimis. a peccatis mundatos, ad celebrandam unigeniti filii tui domini nostri passionem facias esse devotos.*

Iako se navodi da je molitva sastavljena iz dva vrela, ipak je i ovdje vidljiva brižljiva ruka sastavljača: tamo gdje izvor govori samo o tjelesnom odricanju dodaje se *per paenitentiae caritatisque labores*. Time se daje onaj potrebiti pozitivni vid korizme, tj. da uz pokoru idu i djela ljubavi, što onda čovjeka oslobađa od grijeha i čini dionicima proslave muke Kristove.

⁵⁸ I ova se molitva, kao i prethodna, pojavila prvi puta u *Misalu po zakonu Rimskoga dvora* kao druga molitva blagoslova pepela.

⁵⁹ Usp. još GeV 106; GrH 167.

e) Treće korizmeno predslavlje (= P)

Qui nos per abstinentiam tibi gratias referre voluisti, ut ipsa et nos peccatores ab insolentia mitigaret, et, egentium proficiens alimento, imitatores tuae benignitatis efficeret.

Vrelo: Ver 929: ... *per abstinentiam tibi gratias referre voluisti... egentium proficeret alimento: ut et salutaris castigatio mortalitatis insolentiam mitigaret, et pietas imitatores nos tuae benignitatis efficeret.*

Služeći se ovim drevnim vrelom lapidarno se izražava osnovni smisao korizme: odricanje časti Boga, kroti našu sebičnost, a pomoć potrebnima nas čini Božjim nasljedovateljima.

f) Popričesna molitva (= PO)

Percepta nobis, Domine, praebeant sacramenta subsidium, ut tibi grata sint nostra ieiunia, et nobis proficiant ad medelam.

Vrela: M 814 (identično).⁶⁰

U ovoj jezgrovitijoj molitvi traži se da korizmena euharistija pomogne vjernicima da im postovi budu i Bogu mili, a njima samima ljekoviti.

C. MILOSTINJA, MOLITVA, POST – OSNOVNI SADRŽAJ KORIZME

Prikazat ćemo svako od navedenih korizmenih dobrih djela i to tako da najprije vidimo njihov biblijski kontekst, a zatim ćemo dati kraći prikaz prvoj predaji Crkve kao i u navedenim molitvama Pepelnice o korizmenoj praksi upravo kroz milostinju, molitvu i post. Evo jednog izuzetnog otačkog svjedočanstva:

»Tri su stvari, braćo, tri po kojima vjera stoji, pobožnost se održava, krepost traje. Molitva, post, milosrđe. Što molitva traži, postiže post, dobiva milosrđe. To troje, molitva, milosrđe, post, jedno su i uzajamni izvor života. Duša je naime molitve post, a život je posta milosrđe. To neka nitko ne dijeli, jer se ne da odvojiti. Ako netko od to troje ima samo jedno ili ih ne bi istodobno imao, ništa nema. Prema tome, tko moli, neka i posti. Tko posti, nek je i milosrdan.«⁶¹

⁶⁰ Usp. još GeV 252; GrH 156.

⁶¹ PETAR KRIZOLOG, *Govor 43*, u: *Časoslov Rimskog obreda*, 2, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1884., 167.

a) Milostinja

Grčki ελεημσύνη znači milostinja (dolazi od riječi ελεος – milosrđe, sućut).⁶² U navedenom odlomku riječ »pravednost« jest *terminus technicus* za milostinju.⁶³ U SZ milostinja označava nasljedovanje Božjih gesta. Propisani su oblici milostinje ljubav prema braći i siromasima, ona je jednakovrijedna žrtvi prinesenoj Bogu (Sir 35,2). Isus traži da se milostinja dijeli nesebično i s ljubavlju,⁶⁴ ne očekujući ništa zauzvrat (Lk 6,35), ona predstavlja ono blago na nebu, štoviše, dobro djelo učinjeno najmanjemu, učinjeno je samom Kristu (Mt 25,31). Jer, Bog je prvi ljubio čovjeka i iskazao mu milosrđe.⁶⁵ U navedenom odlomku (Mt 6,1-4) Isus naglašava vrijednost spontane milostinje i djelotvorne ljubavi po sebi – ona ne smije biti predmetom licemjernog hvalisanja.⁶⁶

Oci rado povezuju milostinju, molitvu i post (povezano s obraćenjem). Tako Augustin govori o »dva krila« pomoću kojih se molitva diže k Bogu: praštanje uvreda i milostinja.⁶⁷ Ona je »svakodnevni lijek« protiv grijeha.⁶⁸ Leon Veliki rado govori o milostinji: »*Ne prećujmo gluhim uhom uzdahe siromaha*«. ⁶⁹ Iako treba biti prvenstveno dobrotivima u vjeri (Gal 6,10), ipak kršćansko milosrđe ne treba mimoći ni pogane.⁷⁰ Naime, u čovjeku koji čini djela ljubavi Bog prepoznaje svoju sliku,⁷¹ jer: »*tko daje dio svoga imutka, neka razumije da je službenik božanskoga milosrđa. Bog je siromahov dio stavio u djelateljevu ruku*«. ⁷² Naravno, djela milosrđa ne iscrpljuju se samo u davanju (materijalne) milostinje. Valja, naime, dokinuti mržnju, ljubiti jedinstvo, međusobno se pretjecati uslugama

⁶² Za biblijska tumačenja pojma milostinja usp. C. WIENER, *Milostinja*, u: X. LEON-DUFOUR i dr. (prir.), *Rječnik biblijske teologije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1988. (=RBT), 549-553; H.-H. ESSER, *Misericordia* u L. COENEN, – E. BEYREUTHER, – H. BIETENHARD, (prir.), *Dizionario dei concetti biblici del Nuovo testamento*, Edizioni Dehoniane, Bologna, 1976. (=DCBNT), 1013-1021; R. BULTMANN, ελεημσύνη, u: G. KITTEL – G. FRIEDRICH (prir.), *Grande Lessico del Nuovo Testamento*, 1-16, Paideia, Brescia, 1965-1988. (=GLNT), 3,420-423

⁶³ Usp. J. L. MACKENZIE, *Nav. dj.*, 914.

⁶⁴ Kao ona udovica koja je ubacila najviše – jer je dala sav svoj žitak (Mk 12,43-44).

⁶⁵ Usp. R. BULTMANN, ελεος..., u: GLNT, 3,399-418.

⁶⁶ Usp. također F. STAUDINGER, *Nav. dj.*, 1043-1045.

⁶⁷ Usp. A. NOCENT, *Celebrare...*, 37.

⁶⁸ Usp. AUGUSTIN (prijevod, uvod i bilješke M. MANDAC), *Govori 1*, Služba Božja, Makarska, 1990., 56.

⁶⁹ *Prvi korizmeni govor*, 6, u: LEON, 304.

⁷⁰ Usp. *Treći korizmeni govor*, 3, u: LEON, 309.

⁷¹ Usp. *Deseti korizmeni govor*, 5, u: LEON, 330.

⁷² *Jedanaesti korizmeni govor*, 3, u: LEON, 333-334.

ma iskrene poniznosti, pravično upravljati slugama, prestati s osvetom, opraštati uvrede...⁷³ Milostinja se najbolje veže uz postove.⁷⁴

I naše molitve govore o pomaganju potrebnima. Napominje se da vjernici po tome postaju nasljedovatelji Božje dobrohotnosti.⁷⁵ Pokora i djela ljubavi čiste od grijeha i krote zlo u čovjeku.⁷⁶ Molitve govore i općenito o korizmenim djelima (što onda svakako uključuje i djela milosrđa).⁷⁷

b) Molitva

Već u SZ molitva je snažno prisutna.⁷⁸ Štoviše, »pisati povijest molitve u Izraelu značilo bi pisati povijest židovske religije.«⁷⁹ Prisetimo se samo da je cijela knjiga psalama zapravo zbirka molitava. U SZ post pojačava molitvu (Neh 1,4; Izl 8,23; Job 1,14...). Ono što molitelj moli, čisti je dar. Molitva, dakle, nije mehaničko sredstvo za ispunjavanje želja. Već SZ razlikuje krivu molitvu (»samo usnama«) od one prave koja dolazi iz srca. Zato proroci naglašavaju da dobra djela i vršenje Božje volje daju snagu molitvi i postu i čine ih vjerodostojnima. U židovstvu Isusova vremena post i molitva bili su najčešći izraz pobožnosti. Osobito je bila cijenjena molitva prije objeda, a tijekom dana molilo se u točno određeno vrijeme, gdje bi se čovjek već zatekao. U navedenom evanđeoskom odlomku Isus razotkriva licemjere koji su se u vrijeme molitve »slučajno« našli na trgovima i onda molili da bi ih ljudi hvalili. U svakom slučaju Isus se u NZ prikazuje kao veliki molitelj: »Svakodnevna njegova aktivnost tijesno je povezana s molitvom. Štoviše, kao da iz nje proistječe. On se često povlačio u osamu ili u goru na molitvu, ili bi rano ujutro ustao na molitvu, ili je od večeri pa do četvrte noćne straže provodio noć moleći se Bogu.«⁸⁰ Nadalje, u NZ je prisutna velika sigurnost da će molitelj biti uslišan. To zasigurno dolazi i odatle što se pretpostavlja da kršćanin poznaje volju Očevu i zapravo želi ono što je Njegova

⁷³ Usp. *Četvrti korizmeni govor*, 6; *Osmi korizmeni govor*, 4, u: LEON, 313., 325.

⁷⁴ Usp. *Šesti korizmeni govor*, 2, u: LEON, 318 i *Časoslov 2...*, 41.

⁷⁵ »...egentium proficiens alimento, imitatores tuae benignitatis efficeret« (P) – »(Odricanje nam) otvara srce za potrebne po uzoru na tvoju dobrotu«.

⁷⁶ »...per paenitentiae caritatisque labores a noxiis voluptatibus temperemus« (D) – »Molimo te da nam djela pokore i ljubavi ukrote zle požude, te čisti od grijeha...«

⁷⁷ »quadragesimalem observantiam« (B1), »quadragesimalis exercitationis studio« (B2).

⁷⁸ Za biblijska tumačenja usp. P. BEAUSCHAMP, *Molitva*, u: RBT 582-593; J. L. MACKENZIE, *Nav. dj.*, 914; H. SCHÖNWEISS, *Preghiera*, u: DCBNT 1395-1405; J. HERMANN, εὐχομαι, u: GLNT 3, 1234-1277; H. BALZ, εὐχομαι, u: EWNT 2,222-225; H. GREEVEN, εὐχομαι..., u: GLNT 3, 1277-1300.

⁷⁹ J. HERMANN, *Nav. dj.*, 1247.

⁸⁰ *Opća uredba liturgije časova*, 4, u: *Časoslov rimskog obreda*, 1, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., 14

volja. Zato je u prvoj Crkvi i bilo naglašeno kako uvijek valja moliti i nikada ne prestati (Lk 18,1).

Zanimljivo je da Oci uporno povezuju molitvu s dobrim djelima, s praštanjem i s postom. Tako npr. Augustin veli:

»Da bi naše molitve bile poletnije i dospjele do Boga potrebno je s njima sjединiti dva obreda: milostinju i post... Naša molitva, utemeljena na poniznosti i milosrđu, na postu i milostinji, na uzdržljivosti i opraštanju uvreda, na brižljivosti oko toga da činimo dobro a ne zlo, da izbjegavamo zlo i da činimo dobro; takva molitva traži mir i postiže ga, jer takva molitva leti, podržavana i nošena do nebesa gdje nas je pretekao Isus Krist koji je naš mir«.⁸¹

Time se potvrđuje svetopisamski nauk: molitva je izraz cjelokupnog života: ona nadahnjuje vjernički život, a vjernički život potvrđuje molitvu i čini je istinitom. Naše molitve ne govore izravno o smislu i važnosti molitve, upravo zato što su one – molitve. Korizmeno euharistijsko slavlje je, između ostalog, uzvišena molitva kršćanske zajednice okupljene na početku korizme.

c) Post

U Bibliji se post »sastoji u lišavanju svake hrane i pića, ponekad i spolnog općenja, jedan ili više dana od jednog sunčevog zalaska do drugog«.⁸² U SZ molitva i post su blisko povezani iako je u Pismu izričito propisan samo post za Dan pomirenja (Lev 16,29ss). Proroci naglašavaju da post ne vrijedi ako je povezan s bezakonjem i nasiljem. Oni zato naglašavaju trapljenje u duhu. U kasnijem su židovstvu postovi točno propisani iako se naglašava da po sebi post i pokornička odjeća ne vrijede ukoliko nisu povezani s pokajanjem i dobrim djelima. U NZ se govori o Isusovom četrdesetodnevnom postu, ali se tu ne gleda toliko na askezu samoga posta, nego više na to da je Isus živio u posve drugačijem svijetu. Za vrijeme svoga javnog djelovanja Isus nije postio i nije osobito naglašavao post.

»Isusov govor u Mt 16,16ss pretpostavlja, naime, da dragovoljni post i za njegove slušatelje može biti ispravan oblik pobožnosti. Ali, smisao posta, prema Isusu, posvema je drugačije od onoga kakav je predstavljen u židovstvu koje je, u ovom slučaju, žrtva fatalne samo-

⁸¹ Govor 206 (=PL 38,1041); usp. A. NOCENT, *Celebrare...*, 32.

⁸² R. GIRARD, *Post*, u: RBT 934-937, ovdje 934. Za biblijsko shvaćanje posta usp. još: J. L. MACKANSIE, *Nav. dj.*, 915; F. S. ROTHENBERG, *Digiunare*, u: DCBNT, 482-483; J. BEHM, *νηστιας...*, u: GLNT 7, 965-996.

obmane. Post je kult, služba Bogu, znak i simbol premissljanja, povratka njemu (μετανοια), a to se događa u skrovitosti, u intimi. Op-služivati bezobzirno vlastiti post pred ljudima znači da čovjek ne polučuje pravu svrhu posta. Postiti pred očima Boga, Oca onih koji mu se vraćaju, to je prava radost. Zbog toga u takvom pravom postu ne može biti nikakva sjenka tugovanja i žalosti».⁸³

Iako se u prvoj Crkvi obdržavao tjedni post srijedom i petkom, kao i onaj korizmeni, Oci naglašavaju pravo značenje posta. Za Klementa Aleksandrijskog post znači uzdržavanje od svakoga zla u riječima, djelima i mislima.⁸⁴ Leon Veliki naglašava da je smisao posta ne toliko u uskraćivanju od hrane, nego od nepravde.⁸⁵ U pozitivnom smislu on napominje: »*Premda u svako doba moramo nastojati oko posvećenja i duše i tijela, ipak se u ovim četrdesetodnevničkim postovima izgladite pomnijim milosrdnim djelima i to ne samo dijeljenjem milostinje koja ima veliki učinak kod očišćenja, već također i opraštanjem uvreda i otpuštanjem kazna za prijestupe*«. ⁸⁶ Tako post neće biti besplodan: ono što čovjek »uštedi« posteci, neka podijeli siromasima.⁸⁷

Naše molitve podosta govore o postu i pokorničkim djelima. Međutim, valja naglasiti (za razliku od M), današnji misal post i pokoru redovito stavlja u kontekst pozitivnih i radosnih spasenjskih plodova. Naime, ove molitve predstavljaju molitveni stav Crkve o smislu i značenju korizmene pokore i korizmenih djela u životu crkvene zajednice. Postovi služe za borbu protiv duha zloće,⁸⁸ a obdržavanje korizme pomaže vjernicima da postignu krepost uzdržljivosti⁸⁹ te da očišćene duše dospiju do vazmenog slavlja Kristova.⁹⁰ Vjernici se posiplju pepelom i priznaju da su prah. No svjesni su da korizmenim vježbanjem, zahvaljujući Božjoj dobroti dolaze do novine života na sliku Krista uskrsloga.⁹¹ Uzdržljivošću

⁸³ J. BEHM, *Nav. dj.*, 987.

⁸⁴ Usp. J. BEHM, *Nav. dj.*, 995.

⁸⁵ *Četvrti korizmeni govor*, 2, u: LEON, 311.

⁸⁶ *Osmi korizmeni govor*, 4, u: LEON, 325.

⁸⁷ *Jedanaesti korizmeni govor*, 6, u: LEON, 333.

⁸⁸ »...ieiuniis, contra spiritales nequitas pugnaturi« (Z).

⁸⁹ »...ieiuniis, ut, contra spiritales nequitas pugnaturi, continentiae muniamur auxiliis« (Z).

⁹⁰ »...quadragesimalem observantium prosequentes, ad Filii tui paschale mysterium celebrandum purificatis mentibus pervenire mereantur« (B1).

⁹¹ »...qui nos cinerem esse et in pulverem reversuros cognoscimus, quadragesimalis exercitatiois studio, peccatorum veniam et novitatem vitae, ad imaginem Filii tui resurgentis, consequi valeamus« (B2).

vjernici daju hvalu Bogu, a darežljivošću mu postaju slični.⁹² Primljena pričest i korizmeni post postaju vjernicima ljekoviti.⁹³

Zaključak

Od 6. st. u rimskoj liturgiji Pepelnica stoji na početku korizme koja je bila vrijeme pripreve pokornika na pomirenje na Veliki četvrtak, katekumena na ulazak u sakramente inicijacije u Vazmenom bdijenju te, konačno, vrijeme pripreve ostalih vjernika na proslavu vazmenih blagdana. Dok se donedavno veoma naglašavala post i pokora, današnja liturgija Pepelnice, kao i svekolike korizme naglašava i obraćenje i posvemašnju obnovu kršćanskog života poglavito kroz milostinju, molitvu i post (pokoru). Time je današnja liturgija Pepelnice u skladu s biblijskom predajom i s predajom prve Crkve koju svjedoče crkveni Oci.

Summary

CHARITY, PRAYER, FASTING. LITURGICAL CONTENTS OF THE ASH WEDNESDAY AS THE BEGINNING OF THE LENT.

The Lent, time of preparation for Easter, appeared in Roman liturgy on the 4th century. It used to start on the first Lent Sunday. In the 6th century its start was put off from that day to Wednesday prior to the Sunday in question. On that day people doing penance, shortly afterwards followed by other believers, would receive ashes as a sign of entry into the Lenten preparation for Easter. For that reason that Wednesday was named Ash Wednesday.

The article analyzes the historical development of the Lent, Ash Wednesday and the basic contents: charity, prayer fasting are contemplated in the context of biblical tradition of the first Church – in order to make a better insight in the internal contents of the today's liturgy of the Ash Wednesday.

If during centuries too much emphasis was put on fasting and penitence, the today's liturgy of the Ash Wednesday, as well as the complete Lent emphasizes the conversion and total revival of the Christian life – primarily through charity, prayer and fasting (penitence).

Key words: *Lent, Ash Wednesday, missal, charity, prayer, fasting.*

⁹² »Qui nos per abstinentiam tibi gratias referre voluisti, ut ipsa et nos peccatores ab insolentia mitigaret, et, egentium proficiens alimento, imitatores tuae benignitatis efficeret« (P).

⁹³ »Percepta nobis, Domine, praebeant sacramenta subsidium, ut tibi grata sint nostra ieiunia, et nobis proficiant ad medelam (PO).